

ULUSLARARASI TERÖRİZM VE AVRUPA BİRLİĞİ

Samet ZENGİNOĞLU¹

ÖZET

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırıların ardından "terörizm" kavramı, farklı bir boyut kazanmıştır. Terörizm, sınır-aşırı bir boyuta ulaşmıştır. Dolayısıyla toplumlar üzerinde korku psikolojisi oluşturan bu terörizm tehdidi, XXI. yüzyılda Amerika'da olduğu gibi Avrupa Birliği'nde de (AB) temel gündem ve tartışma konularının başında gelmektedir. AB, 11 Eylül saldırılarının ardından kurumsal ve hukuki manada uluslararası terörizme karşı çeşitli tedbirler almıştır. 2004 yılında Madrid'de ve 2005 yılında Londra'da gerçekleştirilen saldırıların ardından ise bu tedbirleri çeşitli argümanlarla daha da geliştirmiştir. Ancak Arap Baharı olarak nitelendirilen sürecin ardından 2015 ve 2016 yıllarında AB sınırları içerisinde terörizmin yeniden görülmesi, sorunun çözümü noktasında tartışmaları yeni bir yöne sürüklemiştir. İşte bu çalışma bu tarihsel arka plan ve bu genel çerçevede dâhilinde sürecin değerlendirilmesi ve yeni çözüm yollarının tartışılmasını amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Uluslararası Terörizm, Avrupa Birliği.

INTERNATIONAL TERRORISM AND THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

Following the attacks on the World Trade Center in the USA on September 11, 2001, the concept of "terrorism" gained a new dimension. Terrorism reached a cross-border dimension. As a result, the threat of terrorism which creates psychological terror within the societies has become one of the main agenda items and leading topics of debate in the European Union (EU) in the 21st century, just as in the USA. Following the 9/11 attacks, the EU took some institutional and legal measures against international terrorism. After the 2004 attacks in Madrid and 2005 attacks in London, such measures were increased as a result of various arguments. However, following the period called Arab Spring, recurrence of terrorism within the borders of the EU in 2015 and 2016 took the debates on finding a solution to this problem to a new direction. This study aims to examine this process in line with its

¹ Öğr. Gör., Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, e-mail: sametzenginoglu@gmail.com

historical background and this general framework as well as discussing new solutions.

Keywords: *Terror, Terrorism, International Terrorism, European Union.*

GİRİŞ

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, bir yandan Sovyet ardılı coğrafyada güç boşluğu oluşmasına neden olurken, diğer yandan XX. yüzyılın hâkim söylemi olan “ideoloji”lerin bir kez daha sorgulanmaya başlanmasına neden olmuştur. İdeolojik kutuplaşma, bir bakıma “öteki” üzerinden inşa edilen bir yapı arz ettiği için, Sovyetlerin dağılması, Batı için neredeyse yarım asırlık “öteki” olanın ortadan kalkmasına da neden olmuştur. “Biz”in varlığı, bir “öteki”ye ihtiyaç duyduğu için bu genel tablo içerisinde Batı, şu sorularla karşı karşıya kalmıştır: “XXI. yüzyılın hâkim söylemi ne yönde olacaktır?”, “Bu yüzyılda yeni-öteki hangi hal(ler)de şekillenecektir?”

Bu dönemden itibaren bu sorular, farklı açılardan değerlendirilecek ve olası doğru cevaplar aranacaktır. Lakin 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan saldırı, her iki sorunun cevabının şekillenmesine büyük oranda katkı sağlayacaktır. Öyle ki, bu tarihten itibaren daha belirgin olmak üzere, bu yüzyılın temel söyleminin kimlik tartışmaları olacağı anlaşılmıştır. Zira devletlerin, kendi sınırları içerisindeki harici unsurlar üzerinden yeni bir “biz” inşa etme sürecine dâhil oldukları gözlemlenmiştir. Burada özellikle Ortadoğu ve Afrika kökenli Müslümanlar, harici unsurlar olarak ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca, terörizm ve terörizmle ilişkilendirilen İslam, bu yeni dönemde Batı’nın yeni-ötekisi olarak tanımlanmıştır.

Birçok çalışmada, ABD özelinde bu konular geniş bir biçimde ele alınmıştır. Bu çalışmada ise, konunun Avrupa Birliği yönüne odaklanılacaktır. Elbette ki, Avrupa Birliği için terör/terörizm, 2000’li yılların başında zuhur eden bir hadise değildir. 1970’lerden itibaren Avrupa içinde ortaya çıkan terör grupları ve bu grupların gerçekleştirdikleri eylemler bu görüşün en net örneklerindedir. Bunun yanında, 11 Eylül’ün bu grupların eylemlerinden çok farklı etki(ler) doğurduğu da bir gerçektir. Bu çalışma, bu etkileri ve bu etkilere karşı geliştirilen reaksiyonları Avrupa Birliği özelinde ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, terör, terörizm ve uluslararası terörizm kavramları farklı açılardan değerlendirilecektir. 11 Eylül saldırıları öncesi dönemi ele alan ikinci bölümde, Avrupa içerisindeki terörist grup ve eylemler, alınan tedbirler ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile oluşan genel tabloda Maastricht Antlaşması’nın getirdiği yenilikler ele alınacaktır. Üçüncü bölümde, 11 Eylül

saldırıları sonrasında Birliğin ortaya koyduğu tavır ve bu tavrın birlikten uzak görüntüsü ortaya konulacak, Birliğin uluslararası terörizmle mücadele kapsamında atmış olduğu adımlara yer verilecektir. Ayrıca, Mart 2004 Madrid ve Temmuz 2005 Londra saldırıları bu bölümün son kısmını teşkil edecektir. Dördüncü ve son bölümde ise, Arap Baharı olarak nitelendirilen sürecin akabinde, özellikle Suriye'deki gelişmelerle birlikte ortaya çıkan IŞİD faktörü ele alınacaktır. Bu süreç açısından, Ocak 2015'te gerçekleştirilen Fransa'daki Charlie Hebdo saldırısı ile yine Fransa'nın başkenti Paris'te Kasım 2015'te ve Mart 2016'da da Brüksel'de gerçekleştirilen terör saldırıları ekseninde Birliğin nasıl bir çözüme daha yakın olduğu üzerinde durulacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Terör, Terörizm ve Uluslararası Terörizm

Terör sözcüğü, etimolojik kökleri itibarıyla Latince "*terrere*" sözcüğünden türemiştir. Sözcük, korku salmak, dehşete düşürmek, yıldırım anlamına gelmektedir² ve terörün temel özelliği de korku ve yılmak saçıdır.³ Esasında terör kavramı, özellikle XX. yüzyıldan itibaren uluslararası gündemin temel konuları arasında belirgin bir şekilde yer almaya başlamış olsa da, Hasan Sabbah'tan, Fransız devrimi sürecinde yaşanan hadiselerle ilgili uzanan bir tarihsel boyuta sahiptir.⁴

Kavrama daha yakından bakılacak olursa; terör, toplumbilim açısından, siyasal yapıda, yani egemenlik yapısı içinde yer alan bir etkinlik olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda terör eylemi, temelde, hedeflediği kişinin, grubun ya da toplumun ardındaki yönetim felsefesine, yani meşru ya da gayrimeşru olarak belirlenmiş olan egemenlik ilişkisine saldırı olarak da nitelendirilmektedir.⁵ Bu tanımlamalara karşın, zamansal, mekânsal ve aktörler düzeyindeki farklılıklar sebebiyle ortak kabul gören bir terör tanımının olmadığı eklenmelidir. Zira en basit bir yaklaşımla, bir terör eylemine katılan kimse, bir taraf için terörist ilan edilirken, bir diğer taraf için kahraman ilan edilebilmektedir. Fakat bu girift duruma karşın, genel

² Sertaç Başeren, "Kavramsal Özellikleri ile Terörizm (Tarihi ve Hukuki Boyutları İle)", Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, 23-24 Mart 2006, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006, s. 7.

³ Emin Demirel, Terör, Alfa, İstanbul, 1999, s. 28.

⁴ Cindy C. Combs, Terrorism in the Twenty-First Century, Longman, 2011, 6th ed., 2011, p. 19; Gerard Chaliand - Arnaud Blin, The History of Terrorism, From Antiquity to Al Qaeda, University of California Press, 2007. Hatta bu sürecin ilk cinayete, yani Kabil'in, kardeşi Habil'i öldürmesine kadar uzandığı da değerlendirilmektedir. Bu konu ile ilgili tarihsel perspektif için bkz. Selim Kanat, Timuçin Kodaman, Adem Ali İren, "İnsani Güvenlik ve Terörizm İle Mücadele", Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt. 21, Sayı. 2, 2016, ss. 567-588.

⁵ Emre Kongar, Küresel Terör ve Türkiye, Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul, 2002, s. 73.

çerçevenin inşa edilebilmesi adına, terör eylemlerinin unsurlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Global veya sınırlı bir ideolojik amaca uygun siyasal iktidar düzenini oluşturmak için mevcut siyasal iktidar düzenini yıkmaya yönelik eylem programının varlığı,
- Siyasal iktidar düzeninin değişim ve dönüşüm yöntemi olarak siyasal şiddetin yöntem olarak benimsenmiş olması,
- Hiyerarşik yapıda genelde silahlı örgütlerle eylem programı kapsamında değişik şiddet eylemleri gerçekleştirmek,
- Amaçla ilgisiz bireyleri veya yığınları da kapsayan yaygın şiddet uygulanması,
- Örgütün güçlü gösterilmesi ve azami korkunun yaratılması amacıyla en zor ve acımasız şiddet eylemlerine başvurulması,
- Gizlilik ve disiplinli bir örgüt yapısının, karar ve emirlerin yerine getirilmesi yükümlülüğünün bulunması ve yükümlülüklerin ihlalinin sert biçimde cezalandırılması,
- Siyasal iktidar düzenine karşı yığınsal şiddet varlığı.⁶

Terör ve terörizm kavramları tam manası ile birbirinden ayrı ele alınamayacak olsa da, terörizm kavramının farkı, içeriğindeki “siyasal faktör” vurgusundadır. “Terör” kavramı, şiddet ve korkutmayı ifade ederken, “terörizm” kavramı ise, şiddet ve korkunun yani terörün siyasal mücadelede araç, yöntem olarak kullanılmasını ifade etmektedir.⁷ Dolayısıyla “terörizm, belirli bir siyasal hedefe ulaşmak veya siyasal bir davayı yüceltmek amacıyla ve genelde kurulu düzeni değiştirmeye veya söz konusu siyasal davaya boyun eğmeye mecbur etmek için başvuru ‘zorlayıcı ve şiddet içeren’ davranışlar olarak”⁸ olarak tanımlandığı gibi, “son derece somut ve dünyevi gerçeklere dayanan politikaların genel amaçlarına bütünleşik sürdürülen bir strateji”⁹ olarak da ele alınmaktadır.

Terörizm kavramı, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve fakat özellikle XXI. yüzyıldan itibaren yeni bir boyut kazanmıştır. Bu doğrultuda özellikle, 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Dünya Ticaret Merkezi’ni hedef alan saldırı büyük bir kırılma noktası olmuştur. Burada da terörizm kavramının temel unsuru olan siyasal vurgu faktörü yer

⁶ Devrim Aydın, “Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt. 2, No. 7, 2006, s. 14’ten: Çetin Özek, Organize Suç, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, İstanbul, 1988, s. 22.

⁷ Aydın, a.g.m., s. 12.

⁸ Hamit Ersoy, “Ulusal Çıkar Aracı Olarak Uluslararası Politikada Terörizm”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt. 4 (3-4), s. 16’dan: David Crystal, The Cambridge Encyclopedia, Cambridge University Press, Cambridge, 1990, p. 1197. Benzer bir tanımlama için bkz. William E. Dyson, Terrorism, An Investigator’s Handbook, 3. ed., LexisNexis, NJ, 2010, p. 4.

⁹ Ekin Oyan Altuntaş, Terörizme Karşı Savaş Stratejisi, Hegemonyası Zayıflayan ABD’nin Yeni Mekân Düzenleme Aracı, İmge Kitabevi, Ankara, 2009, s. 21.

almakta ve uluslararası terörizm kavramı, terörist eylemin sınır-aşırı boyuta taşınmasına ve uluslararası etki ve sonuçlar doğurur hale gelmesine odaklanmaktadır.¹⁰

Esasında bu noktada, resmedilmeye çalışan tablonun bir bölümünü kavramların içeriklerine dair farklı tanımlamalar ve tespitler oluştursa da, diğer bölümünü şüphesiz terörün ve terörizmin toplum üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. Çalışmanın konusu çerçevesinde üzerinde daha çok durulacak olan hususun özellikle bu “etki” olacağı belirtilmelidir. Bölümün başlangıcından bu yana, terörün ve de terörizmin temel özelliklerinin korku ve yığınlık saçmak olduğu, azami korkunun yaratılmasının amaçlandığı dile getirilmiştir. Bunlara ek olarak, terörün birinci amacı, bireyleri yıldırma ve korkutmak iken, ikinci amacı ise toplumda üstünlük ve hâkimiyet kurmaktır.¹¹ Dolayısıyla terörizm, toplumu korku üzerinden yönlendirebilmektir. Bunu sağlayan etken ise etkinin, olaydan/ fiilden çok daha büyük olmasıdır.¹² Yani terör eyleminin tahrip gücü düşük de olsa, tahrik gücü yüksek olan faaliyetler gerçekleştirilmekte ve bir şekilde toplum psikolojisi manipüle edilmektedir. Bu sebeple, teröristler daha fazla insanın ölmesini değil, daha fazla insanın eylemlerini izlemelerini isterler.¹³ Küreselleşmenin getirmiş olduğu bilgi-teknoloji alanındaki devrim ve bu devrimin, bilginin daha çabuk ve daha fazla alana ulaşmasını sağlaması, bu amacın daha kolay gerçekleşmesine de aracılık etmektedir. Bu durumun en belirgin yansıması, 11 Eylül olaylarının, anbean dünya kamuoyu tarafından seyredilebilmesinde görülmüştür.

2. 11 EYLÜL SALDIRILARI ÖNCESİ DÖNEM

2.1. Bir İç-Öteki Olarak Terörizm ve Terörizme Karşı Alınan Tedbirler

II. Dünya Savaşı'nın ardından Dünya, Doğu ve Batı bloklarından müteşekkil iki kutba ayrılmıştır ve Sovyetler Birliği için Amerika merkezli Batı bloğu, Batı için ise Sovyet merkezli Doğu bloğu “öteki”yi temsil etmiştir. Bununla birlikte, Batı adına dış-öteki olarak ifade edilebilecek Sovyetlerin yanında, dâhilde Batı'nın içerisinde de iç-ötekiler mevcut olmuştur. Avrupa içerisinde daha yoğun gözlemlenen terör gruplarını/örgütlerini bu kapsamda değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Bu gruplara/örgütlere ve alınan tedbirlere geçmeden evvel, Avrupa'da, II. Dünya Savaşı'nın ardından, bir

¹⁰ Tuğçe Gençtürk, “Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar”, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, Şubat 2012, s. 3.

¹¹ Aydın, a.g.m., s. 13.

¹² Başeren, a.g.m., s. 9.

¹³ Louise Richardson, What Terrorists Want, Understanding the Enemy, Containing the Threat, Random House Trade Paperbacks, New York, 2006, p. 141.

daha savaşın yaşanmaması amacıyla başlatılan bütünleşme hareketine kısaca değinmek gerekir.

Avrupa tarihi bir bakıma, savaşlar ve çatışmalar tarihidir. Lakin II. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan yıkım, kıtada barışın tesis edilmesi noktasında belli bir mutabakatın oluşmasını sağlamıştır. Günümüze Avrupa Birliği (AB) olarak uzanan bu bütünleşme hareketi, bu doğrultuda altı ülkenin (Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) imzaladıkları Paris (1951) ve Roma (1957) Antlaşmaları ile kurulan, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'na dayanmaktadır. Ardından 1965 tarihinde imzalanan Füzyon Antlaşması ile Avrupa Toplulukları (AT) adını alan bütünleşme hareketi, 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasından itibaren ise Avrupa Birliği olarak İngiltere'nin ayrılma kararının ardından yirmi yedi ülke ile dünya siyaset sahnesinde yer almaktadır.

Barışın tesisi noktasında Avrupa'da birlik/bütünleşme çatısı altında II. Dünya Savaşı'nın ardından adımlar atılmış, hamleler gerçekleştirilmiş ve devletlerarası ilişkilerde görece istikrar sağlanmış olsa da, 1960'ların sonu ve 70'lerin başında Avrupa'da terörist grupların sayısında çok büyük bir artışın yaşandığı gözlemlenmiştir.¹⁴ Bu yıllarda Avrupa ülkelerinde terörist faaliyetlerde bulunan birçok örgüt bulunmaktadır. Örneğin, Almanya'da Baader–Meinhoff ve Kızıl Ordu Fraksiyonu (Red Army Fraction), Fransa'da Action Directe, ASALA, İtalya'da Red Brigades, İspanya'da ETA ve İngiltere'de IRA, Avrupa (Birliği) içerisinde eylemleri ile etkin olmuş olan terör örgütleridir.¹⁵ Ayrıca, 1972 Münih Olimpiyat Oyunlarında on bir İsraili atletin, 1978'de İtalya eski Başbakanı Aldo Moro'nun ve daha birçok işadamı, avukat ve siyasetçinin öldürülmesi Avrupa Toplulukları nezdinde bir kırılma noktası teşkil etmiştir. Zira terörizm, bizzat Avrupa'nın içerisinde faaliyetlerini gerçekleştirmektedir ve bu olayların neticeleri de terörün ve terörizmin doğası gereği, devletler ve toplumlar nezdinde eylemlerden daha büyük yansımalar ve etkiler doğurmaktadır.

Avrupa Topluluğu ülkeleri, dış–ötekiye karşı büyük oranda yeknesak bir tavır ortaya koysalar da, iç–öteki noktasında aynı başarıdan söz edilememektedir. Bu sebeple, bu eylemlere karşı önlem almada Avrupa ülkelerinin hükümet düzeyindeki başarısızlıkları, AT üyesi devletleri birlikte hareket etmeye itmiştir. Bu zorlamanın bir sonucu olarak da 1976 yılında

¹⁴ Michael Smith, “Yeni Dönemin Terörizme Etkileri ve Terörizmin Ulaştığı Boyutlar”, Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, 23–24 Mart 2006, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006, s. 38.

¹⁵ Mehmet Özcan - Serkan Yardımcı, “Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele”, e-akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Sayı. 39, Mayıs 2005.

TREVI danışma sistemi kurulmuştur.¹⁶ İlerleyen kısımlarda ele alınacak olan Europol'e de temel teşkil edecek olan TREVI grubunun (*Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence, Internationalism*) esas amacı Avrupa'da terörizmle mücadele etmek olmuştur.¹⁷ Daha geniş bir ifadeyle, operasyonel ve politik düzeyde üye ülkeler arasında anti-terör işbirliğini artırmak amacıyla taşınan TREVI; adalet, içişleri bakanlarından ve polis müdürlerinden oluşmuştur.¹⁸

Bu oluşumun haricinde bir diğer tedbir, Schengen Antlaşması ile alınmıştır. Topluluk düzeyinde sınırlı katılımlı Schengen Antlaşması'nın kabul edilmesi ile terörizmi de içeren hukuka aykırı faaliyetlerin tümüne karşı ortak eylemler için gerekli standartları üye devletler düzeyinde sağlamak amaçlanmıştır. Bu çerçevede, 1985 yılında Fransa, Almanya ve Benelüks (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) ülkelerince imzalanan antlaşma, iç sınırları kaldırmak, polis ve sınır yetkilileri arasında işbirliğini artırmak ve özellikle ciddi uluslararası suç ve yasadışı göçle mücadelede önlemler almak konularında düzenlemeler getirmiştir.¹⁹ Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte Topluluk, terörizm faktörünü de dikkate alarak güvenlik eksenli tedbirler almış ve yeni dönemin şartlarına uyum sağlama amaçlı yeni adımlar atmıştır.

2.2. Soğuk Savaş Döneminin Sonu ve Maastricht Antlaşması

1989–1990 dönemi Dünya siyaseti açısından yeni bir dönemin başlangıcını ifade etmektedir. Zira Soğuk Savaş temsil eden Berlin Duvarı yıkılmış ve Sovyetler Birliği dağılmıştır. Batı için neredeyse yarım asırlık dış-öteki ortadan kalkmıştır. Bu yeni konjonktürde Avrupa Toplulukları, hamle niteliğinde olan birtakım yenilikleri içeren Maastricht Antlaşması'nı kabul etmiştir.

9–10 Aralık 1991'de imzalanıp, 1 Ocak 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, çalışmanın konusu bağlamında Avrupa bütünleşme tarihi açısından önemli yenilikler getirmiştir. Bu noktada, iki yenilik üzerinde durmak lazımdır. Bunlardan ilki, bu antlaşma ile gelen üç sütunlu yapıdır. Buna göre, "Avrupa Birliği" adını alan bütünleşme hareketi üç sütun üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilki, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunun yer aldığı,

¹⁶ Umut Kedikli, "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt. 2, No. 7, 2006, s. 55–56.

¹⁷ Sezgin Kaya, "Interpol, Europol ve Uluslararası Terörizm", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt. 1, Sayı. 2, Aralık 2005, s. 38.; Tony Bunyan, "Trevi, Europol and the European State", <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.175.888&rep=rep1&type=pdf>, (Erişim: 09.09.2016); Gauri Khandekar, "The EU as a Global Actor in Counter Terrorism", <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/eu/Gauri-Khandekar-The-EU-as-a-Global-Actor-in-Counter-Terrorism.pdf>, (Erişim: 09.09.2016)

¹⁸ Kedikli, a.g.m., s. 56.

¹⁹ Kedikli, a.g.m., s. 57.

Avrupa Toplulukları sütunudur. İkinci sütun, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) adını taşımaktadır. Üçüncü sütun ise, Adalet ve İçişlerinde İşbirliği'dir.²⁰ Konu açısından önemli olan husus, Avrupa Topluluklarının dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen olaylar karşısında ortaya koyduğu bütünlükten uzak ve çelişkili durumun yerine ODGP aracılığı ile yeni koşullara da kendisini uyarılma çabası²¹ içerisinde “birliğin” oluşmasını sağlama amacını taşımasıdır. Ancak bunun ne derece başarılı olduğu sorusu tartışmaya açıktır. İkinci yenilik, ifade edilen üçüncü sütun olan Adalet ve İçişlerinde İşbirliği ile de ilgili/ilişkili olan Avrupa Polis Okulu'nun (Europol) kurulması kararıdır.²² Yukarıda da ifade edildiği üzere bu girişimin temelleri TREVI grubuna dayanmaktadır. Fakat belirtilmelidir ki, her ne kadar Europol fikri Maastricht'te benimsenmiş olsa da, bir geçiş sürecinin yaşanması sebebiyle, 1 Ekim 1998 tarihinde yürürlüğe giren Europol sözleşmesi, fiilen ancak 1 Temmuz 1999'da uygulanmaya başlanmıştır.²³ Kuruluş felsefesi açısından Europol, “suçlular, suçlar ve soruşturmalara ilgili bağlantıları ortaya çıkartmak üzere bölgesel/ulusal polis güçlerinden istihbarat toplamak amacıyla bir dağıtım merkezi olarak kurulmuştur.”²⁴ Ayrıca özünde Europol fikrinin orijini, oluşturulması düşünülen Ortak Pazar neticesinde iç sınırların kaldırılmasından kaynaklanabilecek yeni tehditlere karşı önlem alma gereğine dayanmaktadır.²⁵

Maastricht'in ardından 1997 yılında imzalanıp, 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, bu kurumu, AB üyelerinin polis teşkilatları arasında temel koordinasyonu sağlayacak şekilde terörizm, uyuşturucu madde ve nükleer madde kaçakçılığı, çalıntı motorlu araçlar ticareti, insan kaçakçılığı, uyuşturucu kaynaklı para aklama ve yasadışı göçle ilgili cezai faaliyetler konusunda derinleştirmiştir.²⁶ Ayrıca Amsterdam Antlaşması sonrasında, AB vatandaşlarına bir ‘özgürlük, güvenlik ve adalet alanı’ oluşturmayı hedefleyen AB kurumları, iç güvenlik alanında çalışmalarını, çoğunlukla uyuşturucu kaçakçılığı, organize suçlar, insan kaçakçılığı, sınır güvenliği ve diğer suçlar üzerine yoğunlaştırmışlardır.²⁷ Buna karşın, Europol'ün yetki ve sorumluluğunun sınırlı²⁸ olduğu yönündeki eleştirilerin ortadan kalkmadığı eklenmelidir. Bakıldığında, üye ülkelerin özellikle bu tür konularda daha fazla işbirliğine yaklaşmamaları ve böylesi bir yapılanmanın tam manası ile işlerlik kazanması için belli bir geçiş sürecinin

²⁰ İrfan Kaya Ülger, Avrupa Birliği Rehberi, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2008, s. 63-64.

²¹ İrfan Kaya Ülger, Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2002, s. 84-87.

²² Ülger, Avrupa Birliği Rehberi, s. 65.

²³ Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 838.

²⁴ Ben Hayes, “Europol'ün Geleceği”, (çev. Barış Akgüç), Polis Bilimleri Dergisi, Cilt. 8, (3-4), s. 132.

²⁵ Kaya, a.g.m., s. 39.

²⁶ Kedikli, a.g.m., s. 60.

²⁷ Özcan - Yardımcı, a.g.m.

²⁸ Hayes, a.g.m., s. 134.

yaşanması gerekliliği bu duruma neden olan faktörler olarak görünmektedir. Lakin XXI. yüzyılda alınan yeni önlemler ile birlikte ve elbette ki yeniden tanımlanan dış-ötekiye karşı bir arada hareket etme durumu sebebiyle, Birlik içerisinde bu alanda daha fazla işbirliği çabalarının olduğu da göz ardı edilmemelidir. Bu yeni süreci, 11 Eylül 2001'den itibaren sarıh bir şekilde gözlemek olanaklıdır.

3. 11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASI DÖNEM

3.1. Yeni “Öteki”nin İnşa Süreci

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Dünya Ticaret Merkezini hedef alan saldırı, sadece Amerika için değil bütün dünya için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Zira XXI. yüzyıldan önce terörizmin, ülkeler ve/veya bölgeler bazında daha sınırlı alanlarda faaliyet gösterdiği bilinirken,²⁹ artık sınır-aşırı bir boyut kazandığına şahit olunmuştur. Bu saldırı, terörizmin, güvenilir addedilen ülkelerin dahi bizatihi “içinde” olabileceği algısını oluşturmuştur ve terörizm sorunu, artık XXI. yüzyılın en önemli tehditlerinden biri olarak algılanmaya başlanmıştır.³⁰

Bu saldırılar, küreselleşmenin terör yüzü olarak zihinlerde keskin kırılmalar oluşturmuştur.³¹ Bununla birlikte, bu saldırının küreselleşmeye yönelik bir isyan hareketi olduğu iddiası hayli yaygın bir şekilde kabul görmüştür.³² Birinci görüşü, küreselleşmenin getirdiği imkânlar, vasıtalar ve sınırların aşılması bakımından değerlendirmek olasıdır. İkinci görüş bağlamında ise, küreselleşme bir yandan emperyalizmin maskesi ve/veya masum yüzü addedildiği için, burada da doğrudan küreselleşmeye isyandan ziyade emperyalizmin güçlenme çabasına/girişimlerine karşı bir isyanın söz konusu olduğu görülmektedir. Hangi açıdan değerlendirilirse değerlendirilsin, odaklanılması gereken konu odur ki; düşman artık sınırların dışından değil, içinden vurabilmektedir ve dünyanın en zengin ve güvenli toprakları buna karşı korumasızdır.³³ Bu durum toplumsal psikoloji açısından bir yıkımdır. Öyle ki, terör nihayet gelip, sokaktaki adamın, içinde yaşadığı andan kaygı ve kuşku duymasına yol açmıştır.³⁴

²⁹ Bu konuda bkz. Graeme R. Newman ve Ronald V. Clarke, “Understanding Global Terrorism”, *Terrorism A Global Perspective*, Mustafa Özgüler (ed.), The Turkish Institute for Security and Democracy, Washington, 2009, p. 24.

³⁰ Didem Yaman, “Nato'nun Yeni Görevi: ‘Terörizmle Mücadele’ ve Bu Eksende Atılan Adımlar”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt. 2, No. 7, 2006, s. 41.

³¹ Kongar, a.g.e., s. 80.

³² Altuntaş, a.g.e., s. 156.

³³ Özcan - Yardımcı, a.g.m.,

³⁴ Hasan Bülent Kahraman, *ABD Bu 11 Eylül'ü Çok Sevdi, 11 Eylül Sonrası ABD, Türkiye, Ortadoğu*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s. 13.

ABD’de meydana gelen bu eylemler, uluslararası toplumu ve örgütleri terörle mücadele konusunda daha kapsamlı ve şiddetli bir tepki vermeye itmiştir.³⁵ Çalışmanın konusu açısından da ekonomik entegrasyonunu büyük ölçüde tamamlayan, ancak uluslararası politika, iç ve dış güvenlik konularında bir türlü “birlik” olamayan ve bu alanlarda birçok sorunla boğuşan AB için de 11 Eylül yeni bir dönemi başlatmıştır.³⁶ Artık ABD kadar AB için de yeni bir “öteki” tanımlaması oluşmaya başlamıştır. Küresel terör, özellikle İslam dini ile birlikte değerlendirilmiştir ve İslam ülkeleri uluslararası terörle birlikte/bağlantılı düşünölmeye başlanmıştır.³⁷ Dolayısıyla, şu ana kadar ele alınanlar perspektifinde “öteki” algısında komünizmin yerini terörizmle ilişkilendirilen fundamentalizm ve bununla ilişkilendirilen İslami kesimler almıştır. Yalnız bir farkla; bu yeni dış-öteki dâhilde de kolaylıkla faaliyetlerini gerçekleştiren bir öteki olmuştur.

Alınan tedbirler boyutuna geçilecek olursa, genel tavır açısından Avrupa ve ABD, özellikle radikal İslamist terörizmin “Batı” için tehdit olduğu konusunda bir tereddüt yaşamamıştır.³⁸ Bu noktada ortak bir tavrın söz konusu olduğu söylenebilir. Bununla birlikte yaklaşım açısından iki aktör arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bahsedilen yaklaşım farklılığı, Avrupalıların, Amerikalı yetkililerin aksine, “teröre karşı savaş” (*war on terror*) yerine, “terörizmle mücadele” (*fight against terrorism*) ifadesini tercih etmelerinden doğmaktadır.³⁹

3.2. Avrupa Birliği ve Uluslararası Terörizmle Mücadele

Yaklaşım açısından ABD’den farklı bir yaklaşım benimsense de, 11 Eylül saldırılarının ardından, AB üyesi ölkelerin kendi içinde yeknesak bir tavır ortaya koymuş olduğunu söylemek güçtür. Çünkü AB üyesi devletlerin her birinin bir tehdit olarak terörizmi değerlendirmesi birbirinden farklılık göstermektedir⁴⁰ ve bu durum da farklı tutumların gelişmesine sebebiyet vermektedir. Bu bir bakıma doğal bir süreçtir, zira Dünyanın diğer bölgeleri ile kendi tarihleri boyunca kendi başlarına ilişki kurmuş olan Avrupa devletlerinin uluslararası sorunlar karşısındaki davranış ve tutumları çoğu

³⁵ Ömer Serdar Atabey - Ahmet Ulutaş, “Terörizmin Önlenmesinde Önemli Bir Araç Olarak Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi”, TBB Dergisi, (97), 2011, s. 340.

³⁶ Özcan - Yardımcı, a.g.m.

³⁷ Devrim Ertürk, “Bir Egemenlik Aracı Olarak Küresel Terör”, e-Şarkiyat İlimi Araştırmalar Dergisi, Sayı. 4, Kasım 2010, s. 82

³⁸ Beril Dedeoğlu, “NATO, Terör Odaklı Stratejiler, Avrupa Birliği’nde Değişen Dinamikler”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı & TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ortak Çalıştay Raporu, Kasım 2006, s. 23.

³⁹ Burak Tangör - Sevinç Sayın, “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı mı?”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt. 11., No. 1, 2012, s. 88’den: Daniel Keohane, The EU and Counter-Terrorism, London, Centre for European Reform, 2005, p. 9.

⁴⁰ Kedikli, a.g.m., s. 79.

zaman farklılık göstermiştir.⁴¹ Bu durumun en net örneği, 2003 yılında Amerika'nın terörle mücadele politikasının bir parçası olarak başlattığı Irak savaşı sırasında AB üyelerinin kendi aralarında çıkan anlaşmazlıktır. Üye ülkeler ortak bir dış politika yürütemedikleri gibi Amerika'yı destekleme konusunda da bölünmüşlerdir ve şu şekilde bir tablo oluşmuştur: savaş taraftarları (İngiltere, İtalya, İspanya, Doğu Avrupa ülkeleri) ve ret cephesi (Fransa, Almanya).⁴² Amerika'ya en net biçimde İngiltere ve İspanya destek vermiştir. Bir süre sonra bu gruba İtalya da katılmıştır. Almanya ve Fransa ise aynı nitelikte Amerika mihverinin dışında kalmayı tercih etmişlerdir.⁴³

Amerika mihverinin dışında kalanların bakış açısı çerçevesinde; AB, terörizm tehdidini öncelikle Akdeniz ve Balkanlar kanalıyla kendi topraklarına akın eden yasadışı göç ve mülteciler içinden değerlendirmekte, tehdit, AB topraklarında vatandaşlık kazanmış Ortadoğu kökenli kişilerde görülmektedir. Bu haliyle terörizm AB için, kendi topraklarında “ötekiler” tarafından gerçekleştirilen eylemlerle öncelik kazanmış, Irak'ta ya da Afganistan'da hali hazırda gerçekleşen eylemler iç savaş kapsamında değerlendirilmiştir.⁴⁴

Terörizmle mücadele kapsamında alınan tedbirlere geçilecek olursa, 11 Eylül'ün ardından, 19 Eylül 2001 tarihinde Komisyon, “Terörizmle Mücadeleye İlişkin Konsey Çerçeve Kararı Tasarısı”nı hazırlamıştır. Karar tasarısının üçüncü maddesi terörizm kavramını ve suçlarını şu şekilde ele almıştır:

1) Her üye devlet, kendi ulusal hukuklarına göre tanımlanmış olan bir şahıs ya da grup tarafından bir ya da birden fazla ülkeye karşı kurumlarını ya da halkını sindirmek ya da o ülkenin siyasi, ekonomik veya sosyal yapısını ciddi şekilde değiştirmek ya da yıkmak amacıyla kasten işlenen aşağıdaki suçların 'terörist suçlar' olarak cezalandırılmaları için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacaktır: a) cinayet; b) bedensel bütünlüğe zarar verme; c) adam kaçırmaya ya da rehin alma; d) gasp ya da haraç; e) hırsızlık ya da soygun; f) devlet ya da hükümete ait tesislerin, kamuya ait ulaşım imkânlarının ve kamunun kullanımına sunulmuş yer ve malların zorla ele geçirilmesi ya da bunlara zarar verilmesi; g) silah ve patlayıcının imal edilmesi, bunlara sahip olunması, bunların elde edilmesi, nakledilmesi ya da bunların başkalarına temin

⁴¹ Haydar Efe, “Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 2008, s. 67.

⁴² Emine Akçadağ, “Yeni Güvenlik Tehditleri, Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Sonuçları ve Türkiye Faktörü”, Bilge Strateji, Cilt. 2, Sayı. 2, Bahar 2010, s. 78.

⁴³ Kahraman, a.g.e., s. xi-xii.

⁴⁴ Dedeoğlu, a.g.m., s. 26.

edilmesi; h) bulaşıcı hastalık ya da mikrop yayan ya da kirletici maddelerin insanlara ya da çevreye zarar vermek amacıyla kullanılması; i) su, enerji ya da temel kaynakların arzına müdahale edilmesi veya bunların dağıtımına engel olunması; j) haberleşme sistemlerine müdahale yoluyla saldırılması; k) yukarıda sıralanan suçları işlemeye yönelik tehditte bulunma; l) terörist bir örgütü yönetme; m) terörist bir örgütü desteklemek, katkıda bulunmak ya da bu örgüt içerisinde yer almak.⁴⁵

Yine bu çerçevede, Birliğin terör tanımı ise üç aşamadan oluşmaktadır. Birincisi, eylemin içeriği açısından (*context of action*) bir ülkeyi ya da uluslararası bir organizasyonu ciddi zarara uğratan kasıtlı eylemler; ikincisi, eylemin hedefi açısından (*aim of action*) bir ülkenin halkını ciddi şekilde korkutmak veya sindirmek, bir hükümeti ya da bir uluslararası kuruluşu bir şey yapmaya veya yapmamaya zorlamak ve üçüncüsü, bir ülkenin ya da uluslararası kuruluşun politik, sosyal, ekonomik, anayasal temel yapısını yıkmak veya işleme hale getirmek amacı ile belirli eylemleri (*specific acts*) yapmaktır.⁴⁶

Bu tasarının ardından, 21 Eylül 2001 tarihinde yapılan olağanüstü Konsey toplantısında, “Terörizmle Mücadele Eylem Planı” oluşturulmuş ve plan şu konulara odaklanmıştır:

- Polis ve adli işbirliğini artırmak,
- Uluslararası hukuk araçlarını geliştirmek,
- Terörizmin finansmanını sonlandırmak,
- Hava güvenliğini güçlendirmek,
- AB'nin küresel eylemlerinin eşgüdümünü sağlamak.⁴⁷

Aralık ayına gelindiğinde, 27–28 Aralık 2001 tarihinde, AB Konseyi, iki ortak tutum belirlemiştir. Bunlardan ilki “Terörizmle Mücadelede Ortak Tutum”dur. Konsey, bu ortak tutum ile üye ülkelerden şu kararları uygulamalarını istemiştir:

“Terör örgütlerine veya teröristlere eylemlerinde kullanabileceği doğrudan veya dolaylı maddi destek sağlamanın suç kabul edilerek cezalandırılmasını, terör örgütlerine veya terörist eylemlere doğrudan ya da dolaylı katılan, yardımcı olan, örgütlerin talimatları doğrultusunda faaliyet gösteren veya malvarlığı bu örgütler tarafından kontrol edilen gerçek ve tüzel kişilerin paraları ile

⁴⁵ Kedikli, a.g.m., s. 64.

⁴⁶ Akçadağ, a.g.m. s. 77.; Özcan - Yardımcı, a.g.m.

⁴⁷ Tangör - Sayın, a.g.m., s. 88, 89.; Özcan - Yardımcı, a.g.m.

malvarlıklarının dondurulmasını, üye ülkelerin terör örgütlerine, teröristlere, yardımcı olanlara, doğrudan veya dolaylı bu insanların emri altına girenlere karşı hiçbir şekilde herhangi bir fon, malvarlığı, ekonomik kaynak, finansal işler ile ilgili faaliyet göstermemesi için önlemler alınmasını, terör örgütlerinin insan ve silah temin etmelerine karşı aktif veya pasif önlemler alınması istenilmektedir."⁴⁸

Diğer tutum ise, "Terörizmle Mücadelede Özel Önlemlerin Uygulanmasına İlişkin Ortak Tutum Belgesi" çerçevesinde belirlenmiştir. Burada, listesi yayınlanacak terörist grup ve kişilerle ilgili önlemlere odaklanılmıştır.⁴⁹

2001 Aralık ayının sonlarında yaşanan bir diğer önemli gelişme, Adalet ve İçişleri alanında, Birlik çapında teröristlerin cezai kovuşturmadan kaçmasını önleyecek Avrupa Yakalama Emri'nin (*European Arrest Warrant*) yürürlüğe sokulmuş olmasıdır. Bu sistemin planlanması, 1999 Tampere Zirvesi'ne dayanmakta olup, 27 Aralık 2001 tarihinde Avrupa Yakalama Emri konulu anlaşma kabul edilmiştir. Haziran 2002 tarihindeki AB Bakanlar Konseyi toplantısında da bu konuyla ilgili çerçeve karar kabul edilmiştir. Bu kararlar, geleneksel ve karmaşık suçluların iadesi prosedüründen vazgeçilerek tutuklamalar hızlandırılacak ve şüphelilerin transferi kolaylaşacaktır.⁵⁰

Bir önceki bölümde ele alınan Europol yapılanmasının yanında, Birlik bünyesinde 2002 yılında dikkat çeken bir diğer yapılanma olan Eurojust oluşturulmuştur. Eurojust, başta organize suçlar olmak üzere, sınır-aşırı ciddi suçların izlenmesi ve soruşturulmasında üye ülke yetkili makamları arasında işbirliğini ve koordinasyonu güçlendirmek amacıyla kurulmuş bir AB ajansıdır. Her bir üye devletin görevlendirdiği hâkim, savcı veya üst düzey emniyet teşkilatı mensuplarından oluşmaktadır.⁵¹

12 Aralık 2003'te gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde, AB Konseyi tarafından "Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa" başlığını taşıyan Avrupa Güvenlik Stratejisi kabul edilmiştir. AB kapsamında terörizmin açık bir tehdit olarak dile getirilmesi bakımından önem arz eden belgede, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suç başlıca tehditler olarak telakki edilmiştir.⁵² Avrupa Güvenlik Stratejisi ile Birliğin stratejik bakış açısını genişlettiği ifade edilmiştir.⁵³

⁴⁸ Özcan - Yardımcı, a.g.m.

⁴⁹ Özcan - Yardımcı, a.g.m.

⁵⁰ Kedikli, a.g.m., s. 72.

⁵¹ Karluk, a.g.e., s. 840

⁵² Tangör - Sayın, a.g.m., s. 89.; Akçadağ, a.g.m., s. 75.

⁵³ Ali Karaosmanoğlu, "Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikası", Avrupa Birliği'nde Değişen Dinamikler, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı & TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ortak Çalıştay Raporu, Kasım 2006, s. 45.

Ele alınan bu süreç içerisinde, terörizm, İslamist terör grupları ile ilişkilendirildiği ve İslam bir “öteki” olarak algılanmaya başlandığı için Avrupa içerisinde İslamofobia yaygınlaşmıştır. 2005 yılında Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu’nun (IHF) “AB’de Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılık” isimli raporunda bu doğrultuda dikkate değer argümanlara ulaşılmaktadır. Bu raporda, on bir AB üyesindeki gelişmeler değerlendirilmiş ve Avrupa’daki Müslümanların artık “içimizdeki düşman” gibi görünmeye başladığına, Müslümanlara ve İslam dinine hakaret ve saldırıların arttığına işaret edilmiştir. Raporda, Almanların %80’inin İslam kelimesini “terör” ve “kadına baskı” ile özdeşleştirdiğine dikkat çeken rapor, İsveç dâhil birçok ülkede adları Arap isimlerine benzeyen her beş kişiden birine iş kapısının kapandığını vurgulamıştır.⁵⁴

3.3. Mart 2004 Madrid ve Temmuz 2005 Londra Saldırıları

Mart 2004 tarihinde Madrid’de dört trene düzenlenen bombalı saldırı ve Temmuz 2005 tarihinde Londra’da 6 metro istasyonuna eş zamanlı olarak gerçekleştirilen terör eylemleri, Avrupa içinde büyük bir infial yaratmıştır. 11 Eylül’de görüldüğü üzere, terörizm bu kez Avrupa’nın merkezinde kendisini göstermiştir ve AB farklı bir tehditle karşı karşıya kalmıştır.⁵⁵ Madrid’deki saldırıların sonucunda 191 kişi yaşamını yitirmiş, 1800 kişi yaralanmış; Londra’daki saldırıların sonucunda 56 kişi yaşamını yitirmiş, 700 kişi yaralanmıştır.⁵⁶ Bu gelişmelerin ardından Avrupa içinde terörizmle mücadele konusuna verilen önem ve öncelik de artırılmıştır.⁵⁷

25 Mart 2004’te toplanan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sonucunda “Terörizmle Mücadele Deklarasyonu” yayınlanmış ve Zirvede Konsey genel sekreterliği bünyesinde çalışacak olan Terörizmle Mücadele Koordinatörünün atanmasına karar verilmiştir. Bu zirvenin ardından 2004 Haziran Zirvesi’nde, “2004 Yeni Eylem Planı” kabul edilmiş ve öncelikler şu şekilde deklare edilmiştir:

- Terörizmle mücadelede uluslararası konsensusu ve uluslararası çabaları artırmak,
- Teröristlerin finansal ve ekonomik kaynaklara ulaşmasını engellemek,
- AB kurumları ve üye devletler içinde teröristleri bulacak, araştırarak, yargı önüne çıkartacak ve terörist saldırıları önleyici kapasiteyi artırmak,

⁵⁴ Tuba Er - Kemal Ataman, “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt. 17, Sayı. 2, 2008, s. 762.

⁵⁵ Davide Casale, “EU Institutional and Legal Counter-Terrorism Framework”, Defence Against Terrorism Review, Vol. 1, No. 1, Spring 2008, p. 51.

⁵⁶ Peter Roell, “The European Union and Its Fight Against International Terrorism”, ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security, No. 168, December 2011, p. 1.

⁵⁷ Tangör - Sayın, a.g.m., s. 86

- Uluslararası ulaşım güvenliğini korumak ve sınır kontrollerinde etkili sistemleri sağlamak,
- AB ve üye devletlerde terörist saldırılar sonrası zararların üstesinden gelebilecek kapasiteyi artırmak,
- Terörizme neden olan faktörler ve terörizmin insan kazanmasına yol açan sebepleri tespit etmek,
- AB'nin üçüncü ülkelerle dış ilişkilerde önceliği anti-terörist niteliklere sahip veya terörizmle mücadelede yardıma ihtiyaç duyan ülkelere yönlendirmek.⁵⁸

3 Ekim 2005'e gelindiğinde, "Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel İşbirliği Ajansı" (Frontex) kurulmuştur. Dış sınırlar anlamındaki Frontex, AB üyesi ülkelerin komşuları ile olan sınırlarının korunmasını ve güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır.⁵⁹ 30 Kasım 2005'te ise, yukarıda değinilen "Avrupa Güvenlik Stratejisi" ile bağlantılı olarak "AB Terörizmle Mücadele Stratejisi" kabul edilmiştir. Strateji, terörizmle mücadeleyi dört kısımda ele almaktadır: birinci kısım, radikalleşmenin ve terörizme katılımın önüne geçilmesi için "önleme"dir. İkincisi, AB vatandaşlarını ve altyapıyı korumak konusuna odaklanan "koruma"dır. Üçüncüsü, Birlik içinde ve dışında teröristleri izleyip yakalamaya ve adalet önüne çıkarmaya ilişkin "izleme"dir. Dördüncü kısım ise, bir terör eyleminin sonuçlarını asgariye indirmek ve krizleri iyi yönetmek hakkındaki "karşılık vermedir".⁶⁰ Stratejinin özellikle "karşılık verme" kısmı, menfi sonuçların asgariye indirilmesi noktasında, alınan tedbirlerde meşruiyetin sağlanması ve kamuoyunun desteğinin artırılmasına odaklanmıştır.⁶¹

Şu ana kadar ele alınan hususlar bağlamında, AB tarafından 11 Eylül saldırıları sonrası mücadele çerçevesinde birçok adım atılmış olmasına karşın ve görece başarı elde edilmiş olmasına karşın, dünden bugüne uzanan süreçte şu tespitite mutabık kalmak mümkündür: "bu mücadele, gerek politikaların gerektiği gibi işleyememesi, gerek oluşturulan kurumların henüz çok yeni olması, gerek ülkeler arası anlaşmazlıklar, gerek vizyon farklılıkları, gerekse bu konudaki harcamaların artırılmasına soğuk bakılması nedeniyle yetersiz kalmaktadır."⁶²

⁵⁸ Özcan - Yardımcı, a.g.m.

⁵⁹ "Frontex Nedir?", http://www.sabah.com.tr/Gundem/2010/10/26/frontex_nedir; "Frontex", <http://www.frontex.europa.eu/about/mission-and-tasks>, (Erişim: 07.09.2016)

⁶⁰ Tangör - Sayın, a.g.m., s. 110.

⁶¹ Tangör - Sayın, a.g.m., s. 100.

⁶² Akçadağ, a.g.m., s. 84.

4. “ARAP BAHARI” SÜRECİ VE SONRASINDA YAŞANAN GELİŞMELER

2010 yılının son günlerinde Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendisini yakması ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasındaki ülkeler yeni bir sürece girmiştir. Hak ve özgürlük söylemlerinin ön plana çıktığı, tek adam yönetimlerine karşı başlayan halk hareketleri daha sonra Yemen, Mısır ve Libya başta olmak üzere bu coğrafyadaki diğer ülkeleri de etkilemiştir. Arap Baharı olarak nitelendirilen bu süreç, Mart 2011'de Deraa'da başlayan olayların ardından Suriye'ye de yansımıştır. Ancak çok-aktörlü güç denklemi, mülteci meselesi ve IŞİD faktörü nedeniyle, Suriye'de yaşanan gelişmeler küresel bir boyuta ulaşmıştır. Bütün bu gelişmeler, Avrupa'nın bir kez daha uluslararası terörizm ile karşı karşıya gelmesi/yüzleşmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, Avrupa başta olmak üzere Dünya kamuoyu ilk olarak Ocak 2015'te Fransız mizah dergisi Charlie Hebdo dergisine yapılan saldırıya şahit olmuştur. Bu gelişme, Avrupa için bir kez daha terörizm tehdidinin boyutunu ortaya koymuştur. Saldırıdan birkaç gün sonra elliye yakın devletten, devlet ve hükümet başkanları Paris'te teröre karşı birlik yürüyüşü gerçekleştirmişlerdir.⁶³ AB de bu bağlamda, üye ülke içişleri bakanlarının bir araya geldiği toplantının ardından Birlik içerisinde sınır kontrolü olmadan yolculuk imkânı sağlayan Schengen sisteminde değişikliğe gidilmesi ve mevcut kuralların sertleştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır.⁶⁴

Kasım 2015 tarihlerinde Fransa'da tekrar terör saldırıları gerçekleştirilmiş ve saldırıların arkasında IŞİD faktörü ön plana çıkmıştır. Saldırıların ardından Avrupa'da en yüksek seviyede terör alarmı verilmiştir.⁶⁵ Sonrasında, 15-16 Kasım 2015 tarihlerinde Türkiye'de gerçekleştirilen G20 zirvesinde de bu gelişme temel gündem konularından birisini teşkil etmiştir.⁶⁶ Hatta bu G20 Zirvesinde ilk defa ekonomik gündem haricinde “Küresel Zorluklar: Terörizm ve Mülteci Krizi” başlıklı bir oturum da gerçekleştirilmiştir.⁶⁷ Aradan çok uzun bir süre geçmemiş olmasına karşın, Mart 2016'da bu kez Belçika'nın başkenti Brüksel'de terör saldırıları gerçekleştirilmiş ve yeniden IŞİD faktörü ile karşılaşmıştır. Ocak 2015'teki Charlie Hebdo saldırısının ardından iki yıl içerisinde Birlik sınırları içerisinde

⁶³ “Dünya Liderlerinden Terörle Dayanışma Yürüyüşü”, <http://www.cnnturk.com/haber/dunya/dunya-liderlerinden-terorle-dayanisma-yuruyusu>, (Erişim: 05.10.2016)

⁶⁴ “Charlie Hebdo Katliamı Sonrası Avrupa Birliği, Schengen'i Sıkılaştırma Hazırlığında”, <http://t24.com.tr/haber/charlie-hebdo-katliami-sonrasi-avrupa-birligi-schengeni-sikilastirma-hazirliginda,283435>, (Erişim: 01.09.2016)

⁶⁵ Hazel Çağan Elbir, “Terörizmden Zenofobiye” <file:///C:/Users/ACER/Downloads/TER%C3%96R%C4%B0ZM%E2%80%99DEN%20ZENOFOB%C4%B0%E2%80%99YE.pdf>, (Erişim: 22.10.2016)

⁶⁶ “Paris Saldırıları Gölgesinde G-20”, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/paris-saldirilari-golgesinde-g-20>, (Erişim: 02.09.2016)

⁶⁷ Büşra Çatır, “G20 Liderler Zirvesinin Terör, Mülteci Krizi ve Ekonomi Üçgeni”, İKV Değerlendirme Notu, 163, Aralık, 2015, s. 3.

gerçekleştirilen bu saldırılar, yeniden Birlik kamuoyunda büyük bir infial yaratmıştır. Her ne kadar bu saldırılar, uluslararası terörizm açısından 11 Eylül sonrası süreç ekseninde değerlendirilebilirse de, Arap Baharı olarak nitelendirilen süreç bağlamında bu saldırılar farklı sonuçlar içermektedir.

Bu sonuçlar farklı perspektiflerden değerlendirilecek olursa, öncelikle, Avrupa Birliği özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında kurumsal ve hukuki manada, ifade edildiği üzere, birçok hamle gerçekleştirmiş ve çeşitli tedbirler almış olmasına karşın 2005 yılındaki Londra saldırılarının ardından yaklaşık on yıl sonra yeniden uluslararası terörizm ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sonuçla doğrudan ilgili/ilişkili olarak, Birliğin sadece kurumsal-hukuki tedbirlerin bu ve benzeri saldırıları önlemede umulanın aksine etkisiz olduğu görülmüştür. Dolayısıyla sorunun güvenlik perspektifinden değil, sosyolojik perspektiften çözümünün daha olası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte, saldırılar sonrasında Müslümanların terörizmle ilişkilendirilmesi ile Birlik içerisinde İslamofobi yükselişe geçmeye devam etmektedir. Bu yükseliş de özellikle Müslümanlara yönelik sözlü ve fiili dışlamaların/ötekileştirmelerin yaşanması ile Avrupa içerisindeki Müslüman bireylerin bir reaksiyon olarak marjinalleşebilmeleri riskini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü Müslümanlar ekseninde bireysel ve toplumsal farklılıklar üzerine gerek aşırı sağcı politikacıların, gerekse de Avrupa medyasının yoğunlaştığı müşahede edilmektedir. Şüphesiz, Suriye'deki olaylar ile birlikte ortaya çıkan "mülteci" konusu da bu gelişmelerden bağımsız değerlendirilemeyecek bir faktör olarak görülmektedir. Suriyeli mülteci rakamı beş milyona yaklaşmış durumda iken, AB, mültecilere yönelik olarak, sürecin başından bu yana duyarlı tutum ve söylemler geliştirmemektedir. Dolayısıyla insan hakları ve demokrasi söylemleri üzerinde vurgu yapan Birliğin bu çelişkili tutumuna binaen, bahsedilen toplumsal ayrılıkların derinleşmesi bir kez daha söz konusu olmaktadır.

Arap Baharı ve Suriye'deki gelişmeler ekseninde bu çerçeve dâhilinde şu tespitte bulunmak yanlış olmayacaktır: terörizmle mücadele konusunda AB ülkeleri, atılacak adımlarla terörizm ve teröristlerle mücadele konusuna yoğunlaşırken bireyleri radikalleşmeye iten sosyal, ekonomik, psikolojik ve siyasal nedenlerin araştırılması ve bu süreç karşın entegrasyonun gerçekleştirilebileceği çözüm önerileri üzerinde odaklanması gerekmektedir.⁶⁸

⁶⁸ Süleyman Özeren, "Avrupa'da Terör 'Yeni Normal' mi Yoksa İhmal Edilmiş Bir Tehdit mi?", <http://globalpse.org/avrupada-teror-yeni-normal-mi-yoksa-ihmal-edilmis-bir-tehdit-mi-2/>, (Erişim: 25.10.2016)

SONUÇ

11 Eylül saldırıları, çeşitli iletişim vasıtaları ile dünya kamuoyu tarafından bizzat izlenmiş, büyük bir infial yaratmış ve XXI. yüzyıla adım atıldığını da göstermiştir. Sovyetlerin bıraktığı dış-ötekinin yerini, bu eylemlerle ilişkilendirilen fundamentalizm, çeşitli İslami gruplar ve temelde terörle ilişkilendirilen İslam almıştır. İletişim vasıtalarının kitleler üzerindeki etkisi yanında bu gelişmenin toplumsal tahrik gücü, yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir. ABD, bu saldırılara karşı karşı duruş sergilemiş ve Afganistan (2001) ve Irak (2003) müdahalelerini gerçekleştirmiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra, bu yeni dönemde Avrupa Birliği de bu gelişmelere kayıtsız kalmamış ve birtakım hamleler ortaya koymuştur.

Ekonomik bütünleşmeyi sağlayan Avrupa Birliği'nin Maastricht Antlaşması'ndan itibaren siyasal bütünleşme hedefine doğru ilerlemesi noktasında, bu hedefin en önemli sınavlarından biri, uluslararası terörizmle mücadele kapsamında verilmiştir. ABD'nin Irak'a müdahalesi sürecinde, birlikten uzak bir görüntü sergilense de, TREVI örneğinde de görüldüğü gibi, terörizm tehdidi bütünleşme hareketinin yer aldığı coğrafyayı sardığı zaman, birlikte hareket etme noktasında daha başarılı adımlar atılmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Üçüncü bölümde bahsi geçen tedbirler ve ortak tavır bu durumun belirgin bir tezahürüdür.

Mart 2004 Madrid ve Temmuz 2005 Londra saldırıları ile de terörizmin bizzat Avrupa merkezlerinde görülmesi, birlikte hareket etme amaç ve çabalarını artırmıştır. Bu durum, verilen sınavın başarılı yönünü temsil etse de, ulus-üstü bu yapılanma içerisindeki "baskın ulus-devlet" faktörü, devletlerin farklı yaklaşımları ve daha çok ulusal çıkara odaklı tavır ve tutumları sınavın başarısız yönünü temsil etmektedir. Bu saldırılardan yaklaşık on yıl sonra da, alınan kurumsal ve hukuki tedbirlere rağmen Ocak 2015 ve Kasım 2015'teki Charlie Hebdo ve Paris saldırıları ile Mart 2016'daki Brüksel saldırıları, Avrupa'nın bir kez daha uluslararası terörizmle yüzleşmesine neden olmuştur.

Uluslararası terörizmin geldiği nokta, sınır-aşırı bir boyuttur. Dolayısıyla tehdidin kalıcı olarak bertaraf edilebilmesi mümkün değildir. Ayrıca, uluslararası terörizm eylemlerinin/saldırıların toplum üzerinde bıraktığı etkiler, bu olasılığı daha da güçleştirmektedir. Çünkü terörist eylemlerle ilişkilendirilen terimler ve unsurlar, aynı eylemlerden menfi yönde etkilenen ve fakat terörizmin dâhildeki uzantıları olarak algılanan kesimleri, yaşadıkları coğrafyalarda güç durumlarda bırakmaktadır. 11 Eylül'den sonra Avrupa'da da görülen İslamofobi'nin yükselişe geçmesi ve Birlik üyesi ülkeler içerisindeki Müslümanların birtakım olumsuz davranışlarla karşılaşmaları örnekleri bu görüşü destekler mahiyettedir. Dolayısıyla toplumsal bütünleşme yönelik politikalar geliştirilmedikçe salt güvenlik

perspektifli tedbirlerin yeterli olmayacağı görülmektedir. Bu bağlamda, öncelikle daha yaşanılabilir bir Avrupa Birliği'nin oluşabilmesi için, devletlerin birlikte hareket etmeleri ve sınırları içerisinde yaşayan ve ayırım yapılmaksızın uluslararası terörizmle ilişkilendirilen kesimleri daimi surette tehdit olarak görmekten vazgeçmeleri beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ALTUNTAŞ, Ekin Oyan, Terörizme Karşı Savaş Stratejisi, Hegemonyası Zayıflayan ABD'nin Yeni Mekân Düzenleme Aracı, İmge Kitabevi, Ankara, 2009.
- CHALIAND, Gerard - BLIN, Arnaud, The History of Terrorism, From Antiquity to Al Qaeda, University of California Press, 2007.
- COMBS, Cindy C., Terrorism in the Twenty-First Century, Longman, 2011, 6th ed., 2011.
- DEMİREL, Emin, Terör, Alfa, İstanbul, 1999.
- DYSON, William E., Terrorism, An Investigator's Handbook, 3. ed., LexisNexis, NJ, 2010.
- KAHRAMAN, Hasan Bülent, ABD Bu 11 Eylül'ü Çok Sevdi, 11 Eylül Sonrası ABD, Türkiye, Ortadoğu, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006.
- KARLUK, Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayıncılık, Ankara, 2007.
- KONGAR, Emre, Küresel Terör ve Türkiye, Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul, 2002.
- RICHARDSON, Louise, What Terrorists Want, Understanding the Enemy, Containing the Threat, Random House Trade Paperbacks, New York, 2006.
- ÜLGER, İrfan Kaya, Avrupa Birliği Rehberi, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2008.
- _____, _____, Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2002.

Makaleler

- AKÇADAĞ, Emine, "Yeni Güvenlik Tehditleri, Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Sonuçları ve Türkiye Faktörü", Bilge Strateji, Cilt. 2, Sayı. 2, Bahar 2010, ss. 73-92.

- ATABEY, Ömer Serdar - ULUTAŞ, Ahmet, “Terörizmin Önlenmesinde Önemli Bir Araç Olarak Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi”, TBB Dergisi, (97), 2011, ss. 339–352.
- AYDIN, Devrim, “Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt. 2, No. 7, 2006, ss. 1–20.
- BAŞEREN, Sertaç, “Kavramsal Özellikleri ile Terörizm (Tarihi ve Hukuki Boyutları İle)”, Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, 23–24 Mart 2006, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006, ss. 7–18.
- BUNYAN, Tony, “Trevi, Europol and the European State”, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.175.888&rep=rep1&type=pdf>, (Erişim: 09.09.2016)
- CASALE, Davide, “EU Institutional and Legal Counter-Terrorism Framework”, Defence Against Terrorism Review, Vol. 1, No. 1, Spring 2008, p. 49–78.
- ÇATIR, Büşra, “G20 Liderler Zirvesinin Terör, Mülteci Krizi ve Ekonomi Üçgeni”, İKV Değerlendirme Notu, 163, Aralık, 2015.
- DEDEOĞLU, Beril, “NATO, Terör Odaklı Stratejiler, Avrupa Birliği’nde Değişen Dinamikler”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı & TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ortak Çalıştay Raporu, Kasım 2006, ss. 23–28.
- EFE, Haydar, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 2008, ss. 66–78.
- ELBİR, Hazel Çağan, “Terörizmden Zenofobiye” <file:///C:/Users/ACER/Downloads/TER%C3%96R%C4%B0ZM%E2%80%99DEN%20ZENOF0B%C4%B0%E2%80%99YE.pdf>, (Erişim: 22.10.2016)
- ER, Tuba - ATAMAN, Kemal, “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt. 17, Sayı. 2, 2008, ss. 747–770.
- ERSOY, Hamit, “Ulusal Çıkar Aracı Olarak Uluslararası Politikada Terörizm”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt. 4 (3–4), ss. 15–26.
- ERTÜRK, Devrim, “Bir Egemenlik Aracı Olarak Küresel Terör”, e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, Sayı. 4, Kasım 2010, ss. 81–103.
- GENÇTÜRK, Tuğçe, “Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar”, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, Şubat 2012.

- HAYES, Ben, “Europol’ün Geleceği”, (çev. Barış Akgüç), Polis Bilimleri Dergisi, Cilt. 8, (3-4), ss. 131-142.
- KANAT, Selim, KODAMAN, Timuçin, İREN, Adem Ali, “İnsani Güvenlik ve Terörizm İle Mücadele”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt. 21, Sayı. 2, 2016, ss. 567-588.
- KARAOSMANOĞLU, Ali, “Avrupa’nın Güvenlik ve Savunma Politikası”, Avrupa Birliği’nde Değişen Dinamikler, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı & TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ortak Çalıştay Raporu, Kasım 2006, ss. 45-48.
- KAYA, Sezgin, “Interpol, Europol ve Uluslararası Terörizm”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt. 1, Sayı. 2, Aralık 2005, ss. 31-49)
- KEDİKLİ, Umut, “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt. 2, No. 7, 2006, ss. 54-79.
- KHANDEKAR, Gauri, “The EU as a Global Actor in Counter Terrorism”, <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/eu/Gauri-Khandekar-The-EU-as-a-Global-Actor-in-Counter-Terrorism.pdf>, (Erişim: 09.09.2016)
- NEWMAN, Graeme R. ve CLARKE, Ronald V., “Understanding Global Terrorism”, Terrorism A Global Perspective, Mustafa Özgüler (ed.), The Turkish Institute for Security and Democracy, Washington, 2009, p. 23-36.
- ÖZCAN, Mehmet - YARDIMCI, Serkan, “Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele”, e-akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Sayı. 39, Mayıs 2005.
- ÖZEREN, Süleyman, “Avrupa’da Terör ‘Yeni Normal’ mi Yoksa İhmal Edilmiş Bir Tehdit mi?”, <http://globalpse.org/avrupada-teror-yeni-normal-mi-yoksa-ihmal-edilmis-bir-tehdit-mi-2/>, (Erişim: 25.10.2016)
- ROELL, Peter, “The European Union and Its Fight Against International Terrorism”, ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security, No. 168, December 2011.
- SMITH, Michael, “Yeni Dönemin Terörizme Etkileri ve Terörizmin Ulaştığı Boyutlar”, Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, 23-24 Mart 2006, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006, ss. 33-56.
- TANGÖR, Burak - SAYIN, Sevinç, “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı mı?”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt. 11., No. 1, 2012, ss. 85-118.

YAMAN, Didem, “Nato’nun Yeni Görevi: ‘Terörizmle Mücadele’ ve Bu Eksende Atılan Adımlar”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt. 2, No. 7, 2006, ss. 41–53.

İnternet Kaynakları

“Charlie Hebdo Katliamı Sonrası Avrupa Birliği, Schengen’i Sıkılaştırma Hazırlığında”, <http://t24.com.tr/haber/charlie-hebdo-katliami-sonrasi-avrupa-birligi-schengeni-sikilastirma-hazirliginda,283435>, (Erişim: 01.09.2016)

“Dünya Liderlerinden Terörle Dayanışma Yürüyüşü”, <http://www.cnnturk.com/haber/dunya/dunya-liderlerinden-terorle-dayanisma-yuruyusu>, (Erişim: 05.10.2016)

“Frontex Nedir?”, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2010/10/26/frontex_nedir, (Erişim: 07.09.2016)

“Frontex”, <http://www.frontex.europa.eu/about/mission-and-tasks>, (Erişim: 07.09.2016)

“Paris Saldırıları Gölgesinde G-20”, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/paris-saldirilari-golgesinde-g-20>, (Erişim: 02.09.2016)